

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

สำหรับเยาวชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นกับความหลากหลายทางชีวภาพ (2)

การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นก่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพนั้น น่าจะมาจากเหตุผลหลายประการ ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการโดยรัฐฝ่ายเดียวไม่สามารถประสบความสำเร็จได้และมักจะประสบกับปัญหาบ่อยครั้ง หรือ ถ้าสำเร็จก็อยู่ในวงจำกัด แต่ถ้าหากผู้ใช้ทรัพยากรเข้าร่วมตัดสินใจและรับผลประโยชน์ด้วยกันจะเป็นแรงจูงใจให้การจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยที่รัฐเองก็ให้ความสำคัญกับเรื่องกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์และวิธีการใช้ทรัพยากร การกำหนดขอบเขตของการใช้จึงควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการต่อรองเพื่อความชอบธรรมกับทุกฝ่ายที่ควรได้รับประโยชน์ และการนำนโยบายมาปฏิบัติควรมีความเข้มงวด ตั้งใจจริงในการให้ชาวบ้านและประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีการกระจายอำนาจให้ออกัสชาชาวบ้านแก้ไขปัญหาหรือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งการร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรนั้น นำไปสู่ความร่วมมือด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาตนเอง และ

สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ เช่น การกระจายอำนาจ มีส่วนร่วม และสิทธิของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น อีกทั้งภาครัฐเองก็มีบุคลากรน้อยลง จึงเป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งในการลดกำลังคนของภาครัฐในการทำงานลงแต่ทำงานมากขึ้น

องค์ประกอบเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพหรือฐานทรัพยากรที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนน่าจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการดังต่อไปนี้ 1.ความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ ที่แม้ขณะนี้ประเทศไทยจะยังคงสูญเสียไปมากแต่ก็ยังมีความหวังว่าป่าเมืองไทยยังคงมีช่องทางที่จะนำความหลากหลายทางชีวภาพกลับมาได้อีกอย่างมหาศาล เพียงแต่ต้องเริ่มการศึกษาอย่างจริงจัง นำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม 2.ชุมชนท้องถิ่น ในประวัติศาสตร์ของไทยที่ป่าอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะชุมชนท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับการบริหารจัดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนแต่ในยุคพัฒนา 40-50 ปีที่ผ่านมาถ้าจะกล่าวหาว่าชาวบ้านตัดไม้ทำลายป่าเป็นความผิดเพียงครั้งเดียว เพราะการตัดไม้ทำลายป่าส่วนหนึ่งเกิดจากนโยบายของภาครัฐที่จะส่งเสริมการพัฒนาทางการเกษตร พืชไร่ มันสำปะหลัง ข้าวโพด เพื่อส่งออกและรวมถึงการสัมปทานป่า ดังนั้นหากจะสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมความรู้ต้องพิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลในประวัติศาสตร์เหล่านี้ให้ต้องแท้ เพื่อป้องกันการศึกษาวิชาชีพ วิชาการ ปัญญาชนและธุรกิจเอกชนที่มองเห็นป่าเป็นรากประโยชน์ที่สามารถเข้าไปทำประโยชน์ส่วนตนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อส่วนรวม

3.ภูมิปัญญาชาวบ้าน จากความเชื่อของชาวบ้านในยุคก่อนว่าป่าไม้มีคุณช่วยค่าจนทุกชีวิตสร้างสมภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ และยึดถือเสมอว่าป่ามีความศักดิ์สิทธิ์ที่เขจะต้องอนุรักษ์และปกป้องเพื่อเป็นอู่ข้าวอู่น้ำให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น ป่าเป็นแหล่งที่ให้ปรัชญาชีวิตของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ในยุคต้น เป็นแหล่ง

หล่อหลอมจิตใจและก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณีที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ความเป็นอยู่อิงธรรมชาติ เช่น เมื่อเจ็บป่วยก็สามารถใช้ทรัพยากรพืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยาในป่ามารักษาได้

ปัจจุบันเท่าที่ทราบจากข้อมูลวิชาการในหลายๆ หน่วยงาน ตัวยาที่มีจำหน่ายในโลกนำมาจากทรัพยากรความหลากหลายในป่าเขตร้อนที่นักสำรวจ นักวิทยาศาสตร์เอาไปจากภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80 นักวิจัยไทยจึงควรให้ความสำคัญและมองเห็นคุณค่าทางภูมิปัญญาและลงไปศึกษาร่วมกับชาวบ้าน สร้างมูลค่าให้มากขึ้นจากทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมกัน ความหลากหลายทางชีวภาพ ในกระแสโลกาภิวัตน์นั้น ทรัพยากรป่าไม้ถือเป็นเดิมพันหลักในการช่วงชิงผลประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจมายาวนานแล้ว การบริหารจัดการจะเป็นไปอย่างยั่งยืน แท้จริง และผลประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคตจะต้องกำหนดนโยบายให้อยู่เหนือการช่วงชิงผลประโยชน์ ที่ต้องอยู่บนฐานของความมั่นคงและบูรณาการของทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันต้องรับรู้รับรองสิทธิประชาชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับฐานทรัพยากรมาช้านานที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ โดยในทางปฏิบัติเราต้องมีการปฏิรูปในสองส่วน คือ การปฏิรูประบบราชการและการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งปัจจุบันกระทำเพียงผิวเผินยังไม่ลึกถึงแก่น โดยต้องเป็นการปฏิรูปโลกทัศน์และระบบคิด กระบวนทัศน์ในระบบราชการและการศึกษา ตั้งแต่ระบบนักการเมืองจนถึงระดับล่าง รวมทั้งการกระจายผลการปฏิรูปไปสู่ชุมชนท้องถิ่น หากจะกล่าวถึงภูมิศาสตร์องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นแล้วคิดว่าท้องถิ่นน่าจะเป็นฐานสำคัญในการปฏิรูประบบราชการและระบบการศึกษา ซึ่งขั้นตอนในการดำเนินการต้องเป็นไปอย่างมีระบบ มีความชัดเจนและไม่ก้าวกระโดด โดยยึดหลักแนวคิดขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวปฏิบัติ เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีความ

รู้สึกรับผิดชอบและลดความขัดแย้ง การปะทะ และหันหน้ามาหากันอีกทั้งมองประเด็นร่วมกันให้ออกแท่งขึ้น ซึ่งเป็นความหวังที่จะนำพาให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นนำมาสู่ความยั่งยืนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ ในหลายๆ พื้นที่ของประเทศไทยให้มากขึ้นกว่าเดิม และมีจิตสำนึกในการนำทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม คำนึงถึงคนในยุค และในยุคถัดไป

อย่างไรก็ตามปัจจัยส่วนหนึ่งที่อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือความไม่ยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพได้ เช่น การเพิ่มของจำนวนประชากรในขณะที่พื้นที่ในการใช้ประโยชน์ไม่ได้เพิ่มตามวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว จึงควรมีมาตรการที่เหมาะสมรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างเลี่ยงไม่ได้ โดยอาจมีแนวทางเช่น ควบคุมจำนวนประชากรไม่ให้มีอัตราเพิ่มเร็วเกินไป จัดสรรพื้นที่ให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีภูมิปัญญาอยู่ในพื้นที่มีพฤติกรรมในการรักษาป่าและดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานเพื่อจัดตั้งป่าชุมชนได้ซึ่งควรมีพร.บ. ป่าชุมชนรองรับ เป็นต้น สร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ และรู้เท่าทันเทคโนโลยี แยกแยะความสำคัญและนำมาใช้โดยไม่ถูกครอบงำ เลือกสิ่งที่เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ในท้องถิ่น นั่นก็คือ คนในชุมชนมีสติและปัญญา มีความเข้มแข็งทางจิตใจ มีความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองได้ และมีความพอเพียง

นางสาวนาถดา ตาลาคูณ และ นายดนัย ศรีทองคำ
ศูนย์ทดสอบและมาตรวิทยา สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.)